



Erityisartikkelit

Kiina – kilpailija vai kasvava vientimarkkina?

Anne Toppinen ja Riitta Hänninen

Kiinan talous on kasvanut vuosina 1995–2005 keskimäärin 8,5 prosentin vuosivauhtia ja se on noussut Yhdysvaltain jälkeen maailman toiseksi suurimmaksi paperin tuottajaksi ja kuluttajaksi. Mikäli kulutuksen kasvu jatkuu yhtä voimakkaana kuin viimeisten kymmenen vuoden aikana, Kiinan osuudeksi arvioidaan noin 40 prosenttia koko maailman paperin ja kartongin sekä noin 30 prosenttia havusahatavaran kulutuksen kasvusta ensi vuosikymmen aikana. Siten Kiinan talouden ja metsäteollisuuden kehitystä voi pitää suurimpana yksittäisenä globaaliin metsäsektoriin vaikuttavana muutostekijänä. Vaikutukset Suomeen ovat sekä suoria että välillisiä ja ne liittyvät paitsi raakapuun ja metsäteollisuustuotteiden maailmankauppaan, markkinahintoihin ja metsäteollisuuden sijoittumispäätöksiin niin myös yleisemmin metsien kestävään käyttöön maailmassa.

Kiinan paperin kysyntä ja huonekalujen vienti vahvassa kasvussa

Taluskasvu on lisännyt Kiinan metsäteollisuustuotteiden kysyntää niin että niiden tuonti on noin kolminkertaistunut vuodesta 1997. Kiinan paperin ja kartongin kysyntä on kasvanut viime vuosina noin 13 prosentin vauhtia, kun Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa kasvu on ollut vain 2–3 prosenttia. Kiinan paperiyhdistyksen mukaan maassa kulutetaan vuosittain noin 70 miljoonaa tonnia paperia vuoteen 2010 mennessä, eli lähes 40 prosenttia nykyistä enemmän. Sahatavaran kulutus kaksinkertaistuu RISI:n mukaan noin 40 miljoonaan kuutiometriin vuoteen 2015 mennessä. Siitä huolimatta paperin kulutus henkeä kohti jäisi viidennekseen länsimaiden tasosta ja sahatavaran kulutus vielä huomattavasti alhaisemmaksi. Hintojen vaikutus metsäteollisuustuot-

teiden kysyntään on lisääntynyt Kiinan vähitellen siirtyessä kohti markkinataloutta.

Pakkauskartonkien osuus on lähes puolet paperin ja kartongin valmistuksesta Kiinassa. Kiinan paperin ja kartongin tuotanto oli 49,5 ja tuonti 6,1 miljoonaa tonnia vuonna 2004. Paperin tuotannon kasvu on lisännyt paitsi sellun, myös erityisesti keräyskuidun tuontia, joka nousi vuoden 1995 vajaasta miljoonasta tonnista jo 12,3 miljoonaan tonniin vuonna 2004. Paperiteollisuudessa käytetään laajalti kierrätyskuitua (45 %) ja ei-puuperäisiä raaka-aineita (35 %). Sellutuotannosta noin 84 prosenttia pohjautuu ei-puuperäiseen raaka-aineeseen, lähinnä olkeen. Vuoteen 2020 mennessä Kiinaan ennustetaan suuntautuvan 40 prosenttia maailman paperi-investoinneista, mikä kaksinkertaistaisi tuotantokapasiteetin.

Kiinan puutuoteteollisuuden tärkeimpiä tuotteita ovat vaneri, jota tuotettiin 21 miljoonaa kuutiometriä, ja MDF- ja kuitulevy, joiden tuotanto oli vuonna 2004 yhteensä noin 30 miljoonaa kuutiometriä. Sahatavaran tuotanto oli viime vuonna 17,9 miljoonaa kuutiometriä, josta havusahatavaraa on noin puolet. Sahatavaran tuotannon on arvioitu olevan todellisuudessa tätä paljon suurempi, koska paikallinen pienteollisuus jää tilastojen ulkopuolelle. Viralliset tilastotiedot muidenkaan metsäteollisuustuotteiden tuotantomääristä eivät ole kovin luotettavia.

Vuodesta 1997 Kiinan metsäviennin volyymi on kolminkertaistunut ja Kiinasta on tullut merkittävä hinnaltaan edullisten puutuotteiden viejä. Kiinan tuotannon kasvu ja viennin kilpailukyky maailmanmarkkinoilla perustuvat ennen kaikkea mataliin työvoimakustannuksiin. Viime vuosina Kiinan metsäteollisuustuotteiden kaupan rakenne on jonkin verran muuttunut. Esimerkiksi 1990-luvun lopussa Kii-

na toi paljon vaneria, kun nykyään se tuo raakapuuta oman vaneriteollisuuden tarpeisiin. Samaan aikaan sellun tuonti on kasvanut paperin tuontia suuremmaksi, mikä heijastelee kansainvälisten metsäyriyten strategioita sijoittaa nimenomaan paperin tuotantoa Kiinan kasvumarkkinoille.

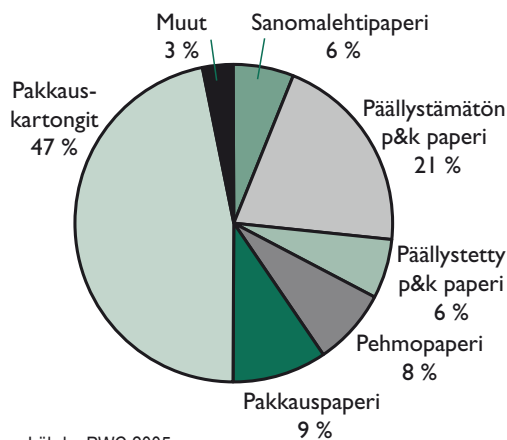
Kiinan metsätuotteiden viennissä tärkeimpiä ovat huonekalut ja levyt. Vuosina 1997–2004 Kiinan puuhuonekalujen viennin arvo on noussut vuosittain noin kolmanneksella ja maailman huonekalukaupasta Kiinan osuus on jo noin 30 prosenttia. Tärkeimmät vientikohteet ovat Yhdysvallat, Japani, Hongkong ja EU. Kiinan osuus Yhdysvaltojen huonekalumarkkinoista on viidenneksen ja kiinalaisten huonekalujen tuontia on jo alettu rajoittaa erityistulleilla. Vientimenestyksen taustalla ovat maailman alhaisimmat työvoimakustannukset: esimerkiksi huonekaluteollisuudessa yhden länsimaisen työntekijän hinnalla voidaan vielä palkata Kiinassa 35 työntekijää. Halvan työvoiman lisäksi huonekaluviennin kasvun takana on Kiinan mittava MDF-levytuotanto.

Huonekalujen lisäksi Kiina on lisännyt puulevyjen, erityisesti vanerin tuotantoa ja vientiä. Maailman vanerimarkkinoilla Kiina on jo suurin viejä. Päävientialueita ovat Yhdysvallat, Japani ja EU. Viime vuonna Kiinan lehtipuu-päällysteisen vanerin vienti esimerkiksi Saksaan kasvoi viidenneksen ja havuvanerin vienti melkein kolminkertaistui markkinaosuuden noustessa lähes 10 prosenttiin Saksan tuonnista.

Suomen metsäteollisuuden viennistä Kiinan osuus oli viime vuonna noin prosentin verran eli 133 miljoonaa euroa, josta noin kaksi kolmasosaa paperiteollisuuden tuotteita. Edellisvuodesta vienti supistui 10 prosenttia suomalaisomisteisen kapasiteetin kasvaessa Kiinassa. Kiinasta Suomeen tuotiin metsäteollisuustuotteita viime vuonna 28 miljoonan euron arvosta, josta suurin osa oli puutuoteollisuuden tuotteita. Huonekalujen tuonti Kiinasta oli arvoltaan 5 miljoonaa euroa vuonna 2000, kun sen tänä vuonna ennakoidaan yltävän 40 miljoonaan euroon.

Ulkomaiset investoinnit Kiinan metsäteollisuuden avaintekijä

Kiinan voimakkaan kasvun perustana on sen WTO-jäsenyys vuonna 2001 ja onnistuminen ulkomaisten investointien houkuttelemisessa maahan. Yli puolet Kiinan kokonaisviennistä tulee nykyisin ulkomaalaisomisteisista yrityksistä ja paperiteollisuudessakin osuus on lähes 30 prosenttia. Kiinan viime vuosien menestyksen taustalla on myös ollut sen valuutan rennemmin heikko kurssi, josta ovat hyötäneet myös vientimarkkinoille suuntautuvat ulkomaiset investoijat. Painostuksen alla Kiina revalvoi rennemmin arvoa viime



Lähde: PWC 2005

Kiinan paperin ja kartongin tuotannon jakaantuminen 2004, %.

vuonna, mutta vain 2 prosentilla. Yritysten etabloitumista Kiinaan selittää niiden pyrkimys olla lähellä Aasian nopeasti kasvavia markkinoita. Kiihkeässä kilpailuvaiheessa yritykset pyrkivät valtaamaan sijaa markkinoilta, koska teknologian siirto Kiinaan ja sen yhdistäminen halpoin tuotantokustannuksiin ovat parantaneet globaalisti toimivien yritysten kilpailukykyä tehokkaasti.

Myös suuret suomalaiset metsäyritykset, UPM-Kymmene ja Stora Enso ovat investoineet Kiinaan. Esimerkiksi UPM:n Changshun hienopaperipaperitehtaan investoinnin arvo viime vuonna oli noin 900 miljoonaa euroa, mikä on vertailun vuoksi noin kolminkertainen siihen määrään, mitä suomalaisyritykset yhteensä ovat toistaiseksi uskaltaneet investoida Venäjälle. UPM:n valitsemaa Kiina-strategiaa kuvaa myös paperiteollisuuden tutkimusyksikön perustaminen maahan.

Kiinan 3500 tehtaan paperiteollisuuden keskittyneisyysaste on vielä matala, sillä vain kymmenkunta tehdasta yltää yli 300 000 tonnin vuosituotantoon. Toimialan rakennejärjestelyjä on siis odotettavissa lähivuosina. Suurin paino- ja kirjoituspaperien tuottaja on viime vuosina voimakkaasti kasvanut monikansallinen Asia Pulp and Paper (APP).

Kiinan puun tuonnista haasteita maailman metsien kestäväälle käytölle

Kiinan niukkojen metsävarojen takia sen raakapuun tuonnin volyyymi on yli kolminkertaistunut vuodesta 1997. Viime vuonna raakapuuta tuotiin noin 35 miljoonaa kuutiometriä, josta suurin osa Venäjältä. Muita tuojia ovat mm. Myanmar,

Indonesia ja Länsi-Afrikan tasavalta. Kiina on Japanin jälkeinen maailman toiseksi suurin raakapuun tuojia.

Metsäteollisuustuotannon ja muun puun käytön (ml. polttopuu) ennakoitu kasvu kasvattaa myös nykyistä suurta vajetta Kiinan puuvarojen ja puun kysynnän välillä. Arvioiden mukaan Kiinan metsien hakkuut ylittävät jo nyt metsien kestäväen käytön ja vaje kasvaa tulevaisuudessa. Tilannetta heikentävät vielä polttopuun käytön jatkuva kasvu ja laittomat hakkuut. Kiina on kehittämässä kansallista metsäsertifiointijärjestelmäänsä lähinnä FSC-kriteerejä mukaillen, mutta työ on joitakin kokeiluja lukuun ottamatta vielä hyvin keskeneräistä.

Kiinan hallituksella on tavoitteena perustaa vuosina 2001–2015 yhteensä 13,4 miljoonaa hehtaaria uusia istutusalueita. Nykyiset plantaasit pystyvät tuottamaan vain 8–10 miljoonaa kuutiota kuitupuuta vuosittain. Turvatakseen investointiansa puuhoitoa tulevaisuudessa esimerkiksi Stora Enso on investoinut 150 miljoonaa dollaria eukalyptusplantaaseihin Kaakkois-Kiinassa. Useiden arvioiden mukaan tulevat teollisuuspuun hakkuut jäävät kuitenkin kauaksi tavoitteesta mm. istutusmetsien ravinnepöyhän maaperän, heikon metsänhoidon tason ja viljelysten etäisen sijainnin vuoksi.

Kiinan raakapuun tuonnilla on väistämättä ei-toivottuja vaikutuksia ympäristöön ja metsien kestäväen käyttöön raakapuuta vievissä maissa. Kiina on jo kohdannut esteitä viennissä EU:n alueelle, kun ympäristönäkökohtiin ja metsien kestäväen käyttöön (ennen kaikkea laittomat hakkuut ja puun alkuperäkysymykset) on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Lyhyellä tähtämellä Kiinan merkitys Suomen metsäklusterille positiivinen

Kiinan metsäteollisuustuotteiden kysynnän kasvu vaikuttaa tuottajien kannalta myönteisesti metsäteollisuustuotteiden maailmanmarkkinahintoihin. Koska Kiinan lisääntyvä tuonti ja investoinnit avaavat myös uusia mahdollisuuksia suomalaisille metsäyrityksille, sen merkitys Suomen metsäsektorille säilyy lähivuosina positiivisena. Erityisesti paperiteollisuuden koneille, laitteille ja teknologiaosaamiselle on viime vuosina ollut erittäin hyvin markkinoita Kiinassa. Varjopuolena on kuitenkin se, että metsäteollisuusyritysten investoinnit Kiinaan heikentävät Suomessa toimivien tuottajien kehittämistä sitomalla pääomaa ja muita resursseja.

Kysynnän voimakkaan kasvun ja raakapuun tuonnin vaikutus Kiinan tuontiriippuvuus todennäköisesti kasvaa tulevaisuudessa. Kulutuksen kasvu lisää eniten raakapuun, sellun ja kierrätyskuidun tuontia ja vaikuttaa niiden

maailmanmarkkinoihin. Markkinatilanteen tiukentuminen voi johtaa suuriinkin hintavaihteluihin. Raakapuun ja kierrätyskuidun maailmanmarkkinahintoihin Kiinan kysynnän kasvu tuo edelleen nousupaineita. Tuotannon nopeasti kasvavassa mm. päällystetyn hienopaperin markkinoiden hintavaihtelut lisääntynevät. Jos oma kulutus ei ehdi sopeutua tuotannon kasvusykäyksiin, Kiinan vientitarjonta voi kasvaa johtaen väliaikaisiin hintojen laskupaineisiin, kuten on tapahtunut hienopaperimarkkinoilla. Vanerimarkkinoilla Kiinan viennin kasvun ennustetaan tasaantuvan kotimaan kulutuksen kasvaessa.

Pidemmillä aikavälillä Kiinan edellytykset lisätä metsäteollisuustuotteiden vientiä parantuvat ja kilpailukykyisenä tuottajana sen vienti voi kasvaa selvästi tuontia nopeammin. Modernin teknologian siirto Kiinaan, maan kasvava riippuvuus tuontiraaka-aineista ja rahtien hintojen nousu näkyvät myös viennin jalostusasteen nousemisena. Tämän suuntaisen kehityksen kiristäisi kilpailua suomalaisten metsäyritysten kannalta tärkeimmillä Euroopan markkinoilla ja vastaus otikon kysymykseen olisi, että Kiina on sekä kilpailija että kasvava markkina. Kiinassa toimivan metsäteollisuuden kilpailukykyyn vaikuttaa kuitenkin keskeisesti paitsi kysyntä ja valuuttakurssikehitys, niin myös koko maan talouspoliittisine riskeineen. Tulevaan kehitykseen vaikuttavat myös kansainvälistyvän metsäteollisuuden omat strategiset linjat.

Lähteitä:

- China solid wood products annual report. 2006. USDA Foreign Agricultural Service GAIN Report. CH6052. www.fas.usda.gov/gainfiles/200607/146208294.pdf
- Karttunen, A. 2006. Suomi-huonekalu taistelee elämästään. *Talouselämä* 23: 40-44.
- Li, H., Luo, J. & McCarthy, P. 2006. Economic transition and demand patterns: evidence from China's paper and paperboard industry. *China Economic Review* 17: 321-336.
- Nilsson, S., Bull, G., White, A. & Xu, J. 2004. China's forest sector markets: policy issues and recommendations. *International Forestry Review* 6: 299-305.
- Price Waterhouse Coopers. 2005. Paper and packaging market in China. China risks and rewards. www.pwc.com
- Roberts, D., Lethbridge, J. & Carreau, H. 2004. Changes in the Global Forest products Industry. Synthesis Paper SP 04-01. www.bc-forum.org
- Sutela, P. & Vartia, P. 2005. Kiina ja kasvun kivut. ETLA B213. Helsinki. 100 s.

Metsiin perustuva yritys- ja elinkeinotoiminta kaupungistuvassa yhteiskunnassa

Pekka Ollonqvist, Heimo Karppinen ja Anne Matilainen

Maaseutuyrittäjyyden muutos Euroopassa

Perinteinen perhemaanviljelys ja siihen liittyvät tukipalvelut työllistävät suoraan yhä vähemmän ihmisiä Euroopassa. Maaseudun yritysten tuote- ja palvelujärjestelmillä on vahvat perinteet aluetason markkinoilla, mutta harvoin edellytyksiä globaaleilla markkinoilla toimimiseen (Hyttinen ym. 2002). Sosiaalisen kestävyuden ylläpito maaseudulla edellyttää yritysten määrän ja liiketoiminnan kasvua. Erityisesti pienillä ja keskisuurilla yrityksillä on merkittävä asema maaseudun tulonmuodostuksessa ja työllisyyden ylläpitäjänä. Uutta yritystoimintaa onkin pyritty aikaansaamaan EU:ssa maaseudun kehityshankkeilla ja -ohjelmilla. Metsätalouden ohjelmien pääpaino on ollut tarjontatekijöissä.

Kaupunkilaiskuluttajien mieltymyksiä ja arvostuksia vastaavien, metsiin perustuvien tuotteiden ja palvelujen tuottaminen edellyttää uusien liiketoiminta- sekä tuotanto- ja jakelukonseptien kehittämistä. Tuotteiden ja palveluiden on oltava myös hinnaltaan kilpailukykyisiä. Jatkossa kilpailukyky perustuu aiempaa enemmän asiakaslähtöisyyteen. Yritysten yhteistyösuhteilla sekä erityisesti alueellisilla verkostoilla on merkittävä osuus pienten ja keskisuurten yritysten liiketoimintakonseptien kehittämisessä.

EU:n COST E30 -hankkeessa (2002–2006; www.joensuu.fi/coste30) tarkasteltiin metsätalouden tuotteisiin ja palveluihin perustuvien arvoketjujen nykytilaa ja kehitysnäkymiä kolmessa työryhmässä: yksityismetsätalous, puutuotteiden sekä muiden metsäntuotteiden arvoketjut. Tässä artikkelissa tarkastellaan uuden maaseutuyrittäjyyden mahdollisuuksia ja rajoitteita eurooppalaisesta näkökulmasta (ks. Niskanen 2006).

Yksityismetsätalous

Yksityismetsätalouden merkitys maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäjänä vaihtelee eri puolilla Eurooppaa. Yksityismetsien merkitys paikallisen puunjalostusteollisuuden puuhuollolle on jossain maissa, kuten Suomessa, erittäin

merkittävä, joissain maissa taas hyvin vähäinen. Itä-Euroopassa erityisesti puun kotitarvekäytöllä esim. polttopuuna on myös huomattava merkitys.

Metsänomistajien asenteita koskevan kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, ettei harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta asenteita ja tavoitteita ole tutkittu yrittäjyyden näkökulmasta. Metsänomistajien tavoitteet voidaan jakaa viiteen eri ryhmään. *Puuntuotanto* voidaan nähdä joko välineenä puunmyynti- tai työtulojen saannille tai myös itseisarvoisena tavoitteena. ”Hyvä metsänhoito” kuvanee tällaista ajattelutapaa.

Metsänomistajilla on vaihtelevassa määrin metsäntuotteiden *kulutukseen* liittyviä tavoitteita. Tällöin on kyse esimerkiksi ainespuun tai energiapuun kotitarvekäytöstä tai marjojen ja sienien poiminnasta omaan talouteen. Monissa Euroopan maissa kaikkien metsäntuotteiden keräily ja käyttö edellyttää maanomistusta, koska pohjoismaisia laajoja jokamiehenoikeuksia ei ole.

Metsänomistajilla voi olla myös *virkestyskäyttöön* ja maisemaan liittyviä tavoitteita. Osaa eurooppalaisista metsänomistajista voidaan kutsua aidosti *monitavoitteisiksi* omistajiksi. He arvostavat sekä puuntuotantoa että muiden metsäntuotteiden tuotantoa ja muita aineettomia metsien tarjoamia hyötyjä.

Viides metsänomistajaryhmä on paitsi mielenkiintoinen myös haasteellinen. Sitä voidaan luonnehtia *välinpitämättömien* ryhmäksi. Heidän kiinnostuksensa metsätaloutta kohtaan on varsin vähäistä. Tällainen omistajaryhmä on havaittu myös suomalaisissa tutkimuksissa (Kuuluvainen ym. 2006).

Yrittäjyyden näkökulmasta mielenkiintoisimpia ryhmiä ovat puuntuotantotavoitteiset ja monitavoitteiset, jotka voivat perustaa yritystoimintansa myös muihin metsäntuotteisiin kuin puuhun. Jopa välinpitämättömien ryhmään kuuluvat metsänomistajat voivat epäsuorasti edistää maaseutuyrittäjyyttä vuokraamalla pellonvuokrauksen tapaan metsiään elinkeinotoimintaa palvelemaan.

Yksityismetsälöt ovat monissa Euroopan maissa hyvin

pieniä, vain muutaman hehtaarin kokoisia, joten metsänomistajien yhdistyksillä ja muilla yhteistoiminnan muodoilla on potentiaalisesti suuri merkitys puuntarjonnan ja kenties myös julkishyödykkeiden tarjonnan edistämisessä. Yhteistoiminnan historialliset juuret ja muut edellytykset sekä järjestäytymisen nykytila vaihtelevat kuitenkin huomattavasti maittain. Vähäisimpänä haasteena eivät liene metsänomistajien moninaiset tavoitteet.

Metsänomistajien yhdistysten synnyn taustalla on useissa maissa huomattava muutos metsänomistajien taloudellisessa ja poliittisessa toimintaympäristössä. Metsänomistajat pyrkivät järjestäytymisellään puolustamaan etujaan tai hakemaan kustannustehokkuutta esim. yhteismyyntien avulla. Myös kulttuurisilla ja poliittisilla tekijöillä, kuten markkinatalouden ja demokratian vakiintumisella, on yhdistystoiminnan syntyä edistävä vaikutus.

Puunkorjuun ja puutuotealan pk-yritystoiminta

Kannattavan liiketoiminnan edellytykset eivät puutuotealan pienillä ja keskisuurilla yrityksillä poikkea muista vastaavista toimialoista. Markkinoille ja toimialalle tulon esteet, liiketoiminnan johtaminen ja kustannustehokkuus ovat avainkysymyksiä.

Metsänomistajien ja puunkorjuuyritysten yhteys lopputuotteiden asiakasmarkkinoihin puuttuu usein tai on heikko, mikä rajoittaa puunhankinnan kehittämistä. Puunkorjuu- ja kuljetustoimialan yritysten liiketaloudellinen kannattavuus on ollut huono myös maissa, joissa käytetään harvesterin ja metsätraktorin käsittäviä koneketjuja. Matala kannattavuus on heikentänyt sekä omaa että ulkopuolista rahoitusta ja rajoittanut mahdollisuuksia hankkia uutta tietotekniikkaa ja konekalustoa. Yritysten riippuvuus yhdestä tai muutamasta suuresta ostajasta rajoittaa mittakaavaetujen hyväksikäyttöä ja eri puutavaralajien markkinatasapainon saavuttamista.

Erityisesti liiketoimintainnovaatiot tuottavat kilpailuetua puun sahausken ja höyläyksen kaltaisella nk. matalan teknologian toimialalla, jossa teknologiset innovaatiot eivät ole merkittävässä asemassa. Kaupallisten kilpailuetujen saavuttaminen perustuu usein erikoistuuotteisiin tai -palveluihin pienissä asiakassegmenteissä. Osallistuminen esim. puurakentamistuotteiden ja -komponenttien valmistukseen mahdollistaa volyymien kasvattamisen ja pääsyn kansainvälisille markkinoille. Uutta sahauskapasiteettia on syntynyt erityisesti maihin, joista on aikaisemmin viety paljon tukkipuuta ulkomaille. Näillä ulkomaisilla investoinneilla voidaan edistää myös sivutuotteita hyödyntävää yritystoimintaa.

Puurunkoon perustuvassa talonrakennuksessa voidaan erottaa loppukäyttäjä- ja yritysmuotoinen rakentaminen. Puutuotteiden kysyntä loppukäyttäjämutoisissa rakenta-

misessa muodostuu yksittäisten talohankkeiden kysynnästä ja edellyttää toimivia suunnittelu-, neuvonta- ja toimituspalveluja. Tuotteiden toimitusvarmuus sekä toimitusten laatu ja kustannustehokkuus ovat puolestaan merkittäviä kilpailutekijöitä yritysmuotoisen rakentamisen tuotemarkkinoilla. Puurakentamistuotteita valmistavien pk-yritysten rajalliset voimavarat edellyttävät erikoistumista kapeisiin markkinasegmentteihin. Tuotteiden vientiä rajoittaneiden kansallisten rakentamisnormien poistuminen EU-alueelta on avannut viennille uusia mahdollisuuksia.

Huonekaluteollisuudessa käsitötaito ja muu nk. hiljainen tieto muodostaa yrityksille merkittävän kilpailuedun etenkin, jos siihen on kytketty yritysten yhteistyötä myynnissä ja markkinoinnissa. Euroopassa on useita alueellisia osaamiskeskitymiä, joissa laatuun ja osaamiseen perustuvilla tuote- ja palvelukonsepteilla on saavutettu kilpailuetuja. Huonekaluteollisuuden merkitys perinteisten toimialueidensa työllistäjänä ja puunkäyttäjänä on sen sijaan heikentynyt massatuotteiden valmistuksen siirtyessä matalan kustannustason maihin.

Fossiilisten polttoaineiden suhteellisten hintojen nousu lisää puuaineesen perustuvan energian (hake, pelletit, brikitit) kilpailukykyä. Metsänomistajien yhteisessä omistuksessa olevat paikalliset lämpöyksiköt voivat olla liiketaloudellisesti kannattavia, jolloin ne edistävät sekä omistajien omaa metsätaloutta että paikallistaloutta tulo- ja työllisyysvaikutusten kautta.

Metsien monikäyttöön perustuva yrittäjyys

Kiinnostus metsien monikäyttöä ja muita kuin puusta saatuja tuotteita (non-wood forest products) kohtaan on kasvanut voimakkaasti eri puolilla Eurooppaa. Metsiä tarkastellaan yhä useammin muusta kuin puuntuotannon näkökulmasta. Samoin metsien arvottamiseen kehitetään jatkuvasti uusia menetelmiä, jotka huomioivat myös muut kuin puuntuotannolliset tavoitteet (mm. Merlo ja Croitoru 2005).

Metsien monikäyttö voidaan jakaa luonnon mahdollisuuksiin nojautuvaan yritystoimintaan (mm. luonnontuotealan yrittäjyys, luontomatkailu) sekä ei-kaupallisiin ns. julkishyödykkeisiin (mm. virkistys- ja maisema-arvot). Kaupallisen yritystoiminnan yritys-kanta sekä asiakasvolyymit ovat kasvaneet merkittävästi luontomatkailussa. Luonnontuotealalla on kehitetty perinteisiä raaka-aineita ja menetelmiä käyttävää yritystoimintaa ja alalle on tullut myös uusia, toiminnassaan korkeaa teknologiaa ja uusia materiaaleja käyttäviä yrityksiä. Alan yrittäjyys sijoittuu sekä elintarvike- että palvelu- tai matkailusektoreille. Asiakas on tyypillisimmin terveystään vaaliva kaupunkilainen, joka hakee arkiympäristöstä poikkeavia elämyksiä (mm. Matilainen ja Aro 2002).

Metsien monikäytön merkitys on suuri, kun maa on tiheästi asuttu eikä puuntuotannolla ole suurta roolia. Metsien monikäyttöön pohjautuvan yritystoiminnan taloudelliset vaikutukset ovat vahvan puuntuotannon maissa kuitenkin vielä pienet kantorahatuloihin verrattuna, vaikka ala onkin kehittynyt nopeasti. Suomessa luonnontuoteala- ja luontomatkaileuryrittäjäyys on pysynyt pääosin monialaisena pienyrittäjäytenä, jolla on kuitenkin usein paikallisesti merkittäviä tulo- ja työllisyysvaikutuksia (Luonnontuotealan teema-ryhmä 2000, Saarinen 2003). Elinkeinotoiminnan tulo- ja työllisyysvaikutukset ovat huomattavia erityisesti työvoimavaltaisella luontomatkaileualalla.

Metsien monikäytön yritys- ja elinkeinotoimintaan liittyvät haasteet ja ongelmat osoittautuivat samankaltaisiksi eri puolilla Eurooppaa. Tyypillisiä ongelma-alueita olivat liiketoimintastrategian tarkentumattomuus, asiakaslähtöisyyden puute sekä sopivien verkostojen muodostaminen. Monessa Keski- ja Etelä-Euroopan maassa on selkeitä toimintaympäristöön liittyviä eroja Pohjoismaihin verrattuna. Tällaisia ovat mm. suurten asiakaskestittymien läheisyys ja rajoitetut maankäyttöoikeudet.

Yritystoimintaa koskevien maankäytön pelisääntöjen selkiyttämiseen on ilmeistä tarvetta monessa Euroopan maassa riippumatta vallitsevista metsien omistussuhteista. Julkisten virkistyspalveluiden tarjonta ja jokamiehenoikeudet vaihtelevat maittain. Pohjoismaissa kuluttajat eivät ole valmiita maksamaan ns. perusretkistä, joita he pystyvät toteuttamaan itseksään jokamiehenoikeuksiin perustuen. Ohjelmapalveluyritysten on suunnattava toimintansa sellaisiin luontomatkaileluun muotoihin, jotka edellyttävät erityisosaamista tai -varusteita. Alan yritykset eivät ilman erikoistumista pysty kilpailemaan ilmaisten, julkisilla varoilla tuotettujen virkistyspalveluiden kanssa. Toisaalta virkistysalueilla on yrittäjille käyttämättömiä mahdollisuuksia, ja haasteena onkin löytää ja kehittää uusia ansaintalogiikoita ns. ei-markkinoitaville tuotteille. Metsien monikäyttöön pohjautuvan yritystoiminnan on sopeuduttava maankäytön rajoituksiin, eikä se saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa metsänomistajille.

Etelä- ja Keski-Euroopassa luonnontuotteet on usein menestyksellisesti linkitetty alueen muuhun elinkeinotoimintaan. EU:n alkuperämerkintöjä on haettu luonnontuotteille ja niiden ”erilaistamisvoimaan” uskotaan. Markkinointi ja alan kehittäminen pohjautuvat usein sektorirajat ylittäen alueiden kilpailukyyn kasvattamiseen. Esimerkiksi luonnontuotteita myydään usein täydentävinä tuotteina tukemaan vetovoimaisia matkailelutuotteita.

Päätelmiä

Yksityismetsälöiden pieni koko sekä omistajien vähäinen liiketoimintaorientaatio asettavat metsiin perustuvan yritys- ja elinkeinotoiminnan kehittämiseksi suuria haasteita. Metsänomistajien tavoitteet vaihtelevat taloudellisista tavoitteista virkistys- ja luontoarvoihin, eikä pieneltä tilalta ole mahdollistakaan saada merkittäviä puunmyyntituloja. Metsänomistajien yhteistoiminta tarjoaa mahdollisuuksia kustannussäästöihin ja edunvalvontaan. Yhteistoiminnan historialliset juuret ja muut edellytykset sekä järjestäytymisen nykytila vaihtelevat kuitenkin huomattavasti maittain.

Metsänomistajakunnan rakenteen ja tavoitteiden muutokset asettavat uusia haasteita myös Suomessa, jossa metsänhoitoyhdistystoiminta on jo kauan ollut hyvin organisoitua ja tehokasta puun tuotannon edistämiseksi. Omatoimista metsätyötä vierastavat, palveluja ostamaan tottuneet uudet kaupunkilaismetsänomistajat vaativat erityiskohtelua sekä metsänhoitoyhdistyksiltä että muilta palvelujen tarjoajilta.

Liiketoimintainnovaatiot, jotka ovat merkittävin kilpailuetujen lähde puun saauksessa ja höyläyksessä, rakentuvat pienillä ja keskisuurilla yrityksillä erikoistuuotteisiin tai -palveluihin pienille asiakassegmenteille. Osallistuminen esim. puurakentamistuotteiden ja -komponenttien valmistukseen mahdollistaa volyymien kasvattamisen ja pääsyn kansainvälisille markkinoille. Myös puurakentamistuotteiden pk-yritystoiminnan mahdollisuudet perustuvat erikoistumiseen kapeisiin markkinasegmentteihin. Huonekaluteollisuudessa käsityötaito muodostaa pk-yrityksille merkittävän kilpailuedun alueellisten osaamiskeskittymien osana. Fossiilisten polttoaineiden suhteellisten hintojen nousu lisää puuainekseen perustuvan energian kilpailukykyä. Metsänomistajien yhteisessä omistuksessa olevilla lämpöyksiköillä voidaan edistää sekä omistajien metsätaloutta että luoda positiivisia tulo- ja työllisyysvaikutuksia paikallistalouksissa.

Luonnontuotealalla ja luontomatkaileuissa on edelleen tarvetta korostaa asiakaslähtöisyyttä. Sektorirajat ylittävä yhteistyö esim. alueellisten keskittymien kautta tarjoaa mahdollisuuksia kilpailukyyn parantamiseen yhteisten jakeluketjujen avulla. Luonnontuotteet voivat lisätä matkailelu- palvelujen vetovoimaa.

Metsistä saataviin tuotteisiin tai hyötyihin perustuva yritystoiminta edellyttää maankäytön pelisääntöjen selkeyttämistä myös silloin, kun maassa on laajat jokamiehenoikeudet. Pienestä metsälökoosta johtuu, että alueeseen tai sen raaka-aineisiin yritystoimintansa perustava henkilö on usein muu kuin maanomistaja. Haasteena onkin aikaansaada tavalla tai toisella liiketoiminnan edellyttämiä alueellisia kokonaisuuksia.

Metsät ja metsäntuotteet tarjoavat runsaasti uusia mahdollisuuksia yritys- ja elinkeinotoiminnalle monissa Euroopan maissa. Metsänomistajakunta on kuitenkin saatava toimintaan mukaan.

Lähteet

- COST E30. 2005. Economic Integration of Urban Consumers' Demand and Rural Forestry Production – Forest Sector Entrepreneurship in Europe: Country Studies. Vol. I–II. Acta Silvatica & Lignaria Hungarica. Special Edition.
- Hyttinen, P., Niskanen, A., Ottitsch, A., Tykkyläinen, M. & Väyrynen, J. 2002. Forest related perspectives for regional development in Europe. EFI Research Report 13. Brill: Leiden, Boston, Köln. 129 s.
- Kuuluvainen, J., Favada, I., Karppinen, H., Mikkola, J. & Stavness, C. 2006. Nonindustrial private timber supply: changes in ownership objectives in Finland. Manuscript. University of Helsinki.
- Luonnontuotealan teemaryhmä. 2000. Luonnontuotealan nykytilan kuvaus ja kehittämissuunnitelma vuosille 2000–2006. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2000.
- Matilainen, A. & Aro, M. 2002. Luontoyrittäjyyteen liittyvät mielikuvat. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Sarja B:24. 159 s.
- Merlo, M. & Croitoru, L. 2005. Valuing Mediterranean Forests: Towards Total Economic Value. Oxford University Press.
- Niskanen, A. (ed.). 2006. Issues affecting enterprise development in the forest sector in Europe. University of Joensuu, Faculty of Forestry, Research Notes 169. 406 p. http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/niskanen_issues/
- Saarinen, J. 2003. The regional economics of tourism in Northern Finland: the socio-economic implications of recent tourism development and future possibilities for regional development. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 3: 2, 91–113.

Ennusteiden osuvuus 1994–2005

Metsäsektorin suhdannekatsauksissa esitettävät ennusteet vastaavat Metlan suhdanne-ennusteryhmän tutkijoiden käytystä todennäköisimmästä kehityksestä perustuen maailmantalouden kasvuennusteisiin sekä muihin taustaoletuksiin markkinoista. Ennusteet ovat siten taustaoletuksille mahdollisia odotusarvoja, ja ennustevirheet johtuvat muun muassa kansainvälisten talouskasvuennusteiden virheistä. Lisäksi ennustevirheisiin vaikuttavat virheet talouspolitiikan päätöksentekijöiden käyttäytymisen arvioinnissa, virheet käytössä olleissa tilastoissa ja niiden ennakkotiedoissa, talouden rakennemuutokset ja satunnaisvaihtelu.

Seuraavassa tarkastellaan suhdannekatsauksen piste-ennusteiden toteutumista viimeisen kahdentoista vuoden aikana (1994–2005). Kunkin vuoden ennuste on tehty edeltävän vuoden syksyllä sen tiedon perusteella, mikä on ollut käytävissä syys–lokakuun vaihteessa.

Taulukossa on esitetty kaksi vertailulukua. *Ennustevirheen itseisarvon mediaani* kuvaa virheen suuruutta keskimäärin vuosina 1994–2005. *Ennustevirheen mediaani* kertoo ennusteen mahdollisesta systemaattisesta harhasta. Jos ennuste on vaihdellut satunnaisesti toteutuneen arvon molemmin puolin, virheen mediaanin pitäisi olla lähellä nolaa. Tällöin ennuste olisi systemaattisesti harhaton. Suhdannekatsauksessa raakapuun kantohinnat ja markkinahakkuut on ennustettu parhaiten. Sen sijaan metsäteollisuustuotteita koskevissa ennusteissa virheet ovat olleet suurempia. Maailmanmarkkinoiden suhdanteet ja kilpailutilanteen muutokset heijastuvat paperi- ja sahateollisuuden vientiin, tuotantoon ja hintoihin voimakkaammin kuin kotimaan raakapuumarkkinoille.

Eräiden keskeisten muuttujien ennustevirheet keskimäärin 1994–2005

Muuttuja	Ennustevirheen itseisarvon mediaani	Ennustevirheen mediaani
1. Sahatavaran tuotannon määrä	10,5	-4,9
2. Paperin tuotannon määrä	5,0	2,0
3. Sahatavaran viennin yksikköhinta	2,8	0,5
4. Paperin viennin yksikköhinta	5,4	5,4
5. Kuusitukin kantohinta	3,8	-3,2
6. Mäntytukin kantohinta	2,5	-0,7
7. Kuusikuidun kantohinta	2,8	0,5
8. Mäntykuidun kantohinta	3,2	2,9
9. Markkinahakkuut	2,6	0,3